

УДК

ЗАГАЛЬНА ПОБУДОВА ФІНАНСОВОГО ТА ПОДАТКОВОГО ОБЛІКУ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНОСТІ ТА ЇЇ ОЦІНКА

У сучасних умовах проведення розрахунків з іншими суб'єктами господарювання, а так само з фізичними особами є невід'ємною частиною діяльності всіх підприємств. Встановлення господарських відносин між суб'єктами господарювання й іншими юридичними й фізичними особами припускає виникнення певних зобов'язань однієї сторони перед іншою.

При цьому, у силу того, що погашення зустрічних зобов'язань сторін найчастіше відбувається не одночасно, в однієї сторони відносин виникає право вимагати компенсації заборгованості, а в іншій сторони - зобов'язання її погасити. Тобто в бухгалтерському обліку у першій сторони виникає дебіторська, а в іншій сторони - кредиторська заборгованість.

Необхідно відзначити, що дебіторська заборгованість сприяє вилученню засобів з обороту підприємства, що негативно відбивається на їхньому фінансовому стані, а несвоєчасна сплата боргів і зобов'язань приводить до одержання в оборот засобів, що належать іншим підприємствам.

Тому, для нормального функціонування будь-якого підприємства необхідно мати достовірну інформацію про стан дебіторської заборгованості, про законність і підтвердження господарських операцій, у результаті яких вона виникла.

Вивчення дебіторської заборгованості в сучасних умовах господарювання актуально, оскільки це дозволить підприємствам правильно відображати її як у фінансовому, так і податковому обліку, уникнути помилок в оцінці й списанні з балансу у зв'язку з несвоєчасністю її погашення, а також проводити контроль за станом розрахунків з дебіторами.

Вивченням проблеми обліку та оцінки дебіторської заборгованості займалися такі вчені-економісти як Белов Ю. Д., Сопко В. В., Ткаченко М. М., Юровский Б., Бутинець Ф. Ф., Лобза І. та інші.

Метою даної статті є відображення у фінансовому й податковому обліку дебіторської заборгованості, а також надання рекомендацій з обліку знижок, які представляються дебіторам при відвантаженні продукції, товарів, робіт чи послуг.

Спочатку визначимося з термінами.

Дебітори — це юридичні і фізичні особи, які в результаті минулих подій заборгували підприємству грошові кошти, їхні еквіваленти й інші активи. Дебіторська заборгованість – це сума заборгованості дебіторів на певну дату.

Розглянемо більш докладно оцінку поточної дебіторської заборгованості за товари, роботи, послуги в обліку. Зміст цієї оцінки полягає в наступному. Підприємство, відвантажуючи продукцію або товари, виконуючи роботи або роблячи послуги, не завжди одержує оплату від покупців і замовників негайно. У таких умовах завжди залишається ймовірність того, що оплата від покупця не надійде. У той же час відповідно до принципу нарахування в момент відвантаження продукції (товарів, робіт, послуг) підприємство в фінансовому обліку повинне визнати дохід від їхньої реалізації. У дохід включаються також борги, які імовірно, ніколи не будуть оплачені. Це приводить до того, що реальний дохід, що одержить підприємство в майбутньому, необґрунтовано завищується на суму зазначених боргів. Тому при визнанні доходу від реалізації його необхідно зменшити на суму сумнівних боргів. Цього вимагає й принцип обачності, відповідно до якого не можна завищувати доходи.

В податковому обліку дебіторська заборгованість, що виникла внаслідок відвантаження товарів, робіт чи послуг, визнається як валовий дохід. У свою чергу, перерахований постачальникові аванс, по якому так і не отриманий товар, роботи чи послуги, показують по першій події у валових витратах. Цю суму необхідно відтіля забрати як не пов'язану з господарською діяльністю.

Згідно пп. 5.2.8 Закону про прибуток до валових витрат можна віднести суми безнадійної заборгованості в частині, яка раніше туди не потрапила, якщо відповідні заходи щодо стягнення таких боргів не привели до позитивного результату (виставлення претензії, подання позиви до суду та ін.).

Що стосується ПДВ, то тут усе залишилося без змін. Так, при списанні безнадійної дебіторської заборгованості по відвантажених товарах підприємство коректує (зменшує) податкові зобов'язання (п. 4.5 Закону про ПДВ). А при списанні дебіторської заборгованості за перерахований аванс підприємство повинне зняти нарахований раніше на цю суму податковий кредит, оскільки сума авансу вибуває з валових витрат (пп. 7.4.4 Закону про ПДВ).

Але може бути ситуація, коли строк позовної давності по дебіторській заборгованості ще не минув, а строк розрахунку вже прострочений. Згідно пп.

12.1.1 Закону про прибуток продавцеві дозволено включити у валові витрати суму відвантажених товарів, якщо покупець затримує оплату їхньої вартості більше чим на 90 календарних днів. Однак це можливо тільки за умови, коли підприємство: одержить від покупця згоду про визнання претензії або не одержить відповіді на таку претензію протягом місяця від дня її спрямування; звернення до суду з позовом про стягнення заборгованості; подання нотаріусові, який зробить виконавчий напис про стягнення заборгованості.

Для більш наочного уявлення відображення в фінансовому та податковому обліку дебіторської заборгованості наведемо алгоритм на рис. 1 та 2.

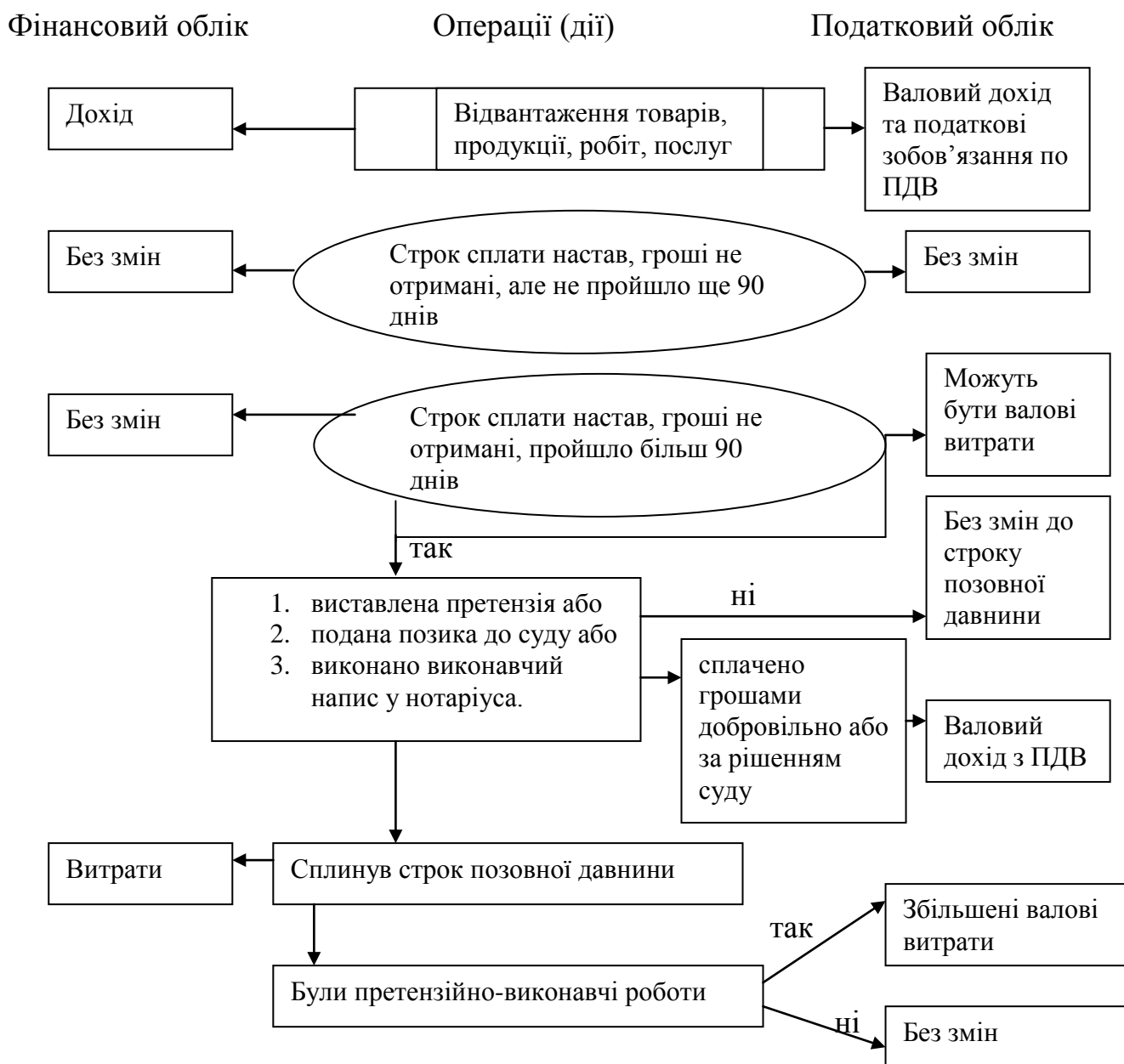

Рис. 1. Алгоритм відображення дебіторської заборгованості по відвантаженню продукції, товарів, робіт чи послуг в фінансовому та податковому обліку

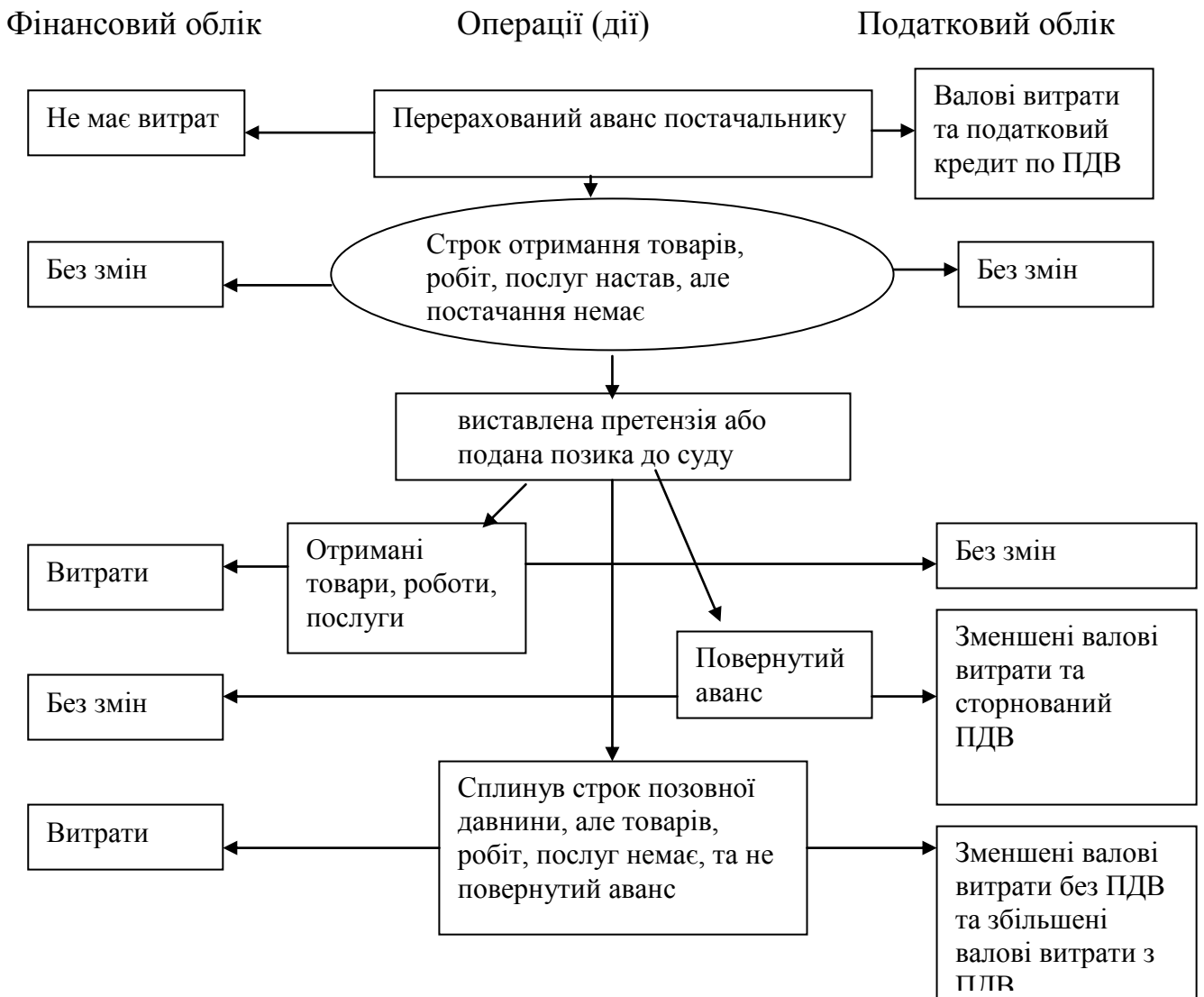

Рис. 2. Схема відображення дебіторської заборгованості по перерахованому авансу в фінансовому та податковому обліку

Така організація роботи з дебіторською заборгованістю дасть можливість здійснювати необхідне керування і її правильне відображення в обліку.

Крім проблеми оцінки дебіторської заборгованості, на практиці існує проблема відображення наданих знижок покупцю.

На сьогоднішній момент досить широке використання набули товарні операції та розрахунки по них з наданням знижок.

Знижки, що надаються покупцю, можна поділити на дві великі групи:

1) торгові знижки – це процентні знижки від базової (основної) ціни. При продажу зі знижкою рахунок виставляється на чисту суму (базова ціна за вирахуванням знижки) і відповідно дебіторською заборгованістю признається чиста сума;

2) знижки за оплату в термін (знижки сконто) – це знижки в залежності від терміну оплати. Ці знижки пропонуються з метою пробудити покупця сплатити рахунок до закінчення обумовленого терміну платежу. Наприклад, продавець може вимагати сплатити рахунки протягом 60 днів. Однак при оплаті протягом 10 днів покупцю надається 5%-ва знижка.

Саме знижки за оплату в термін створюють проблему визнання дебіторської заборгованості. Тому існує два методи відображення цих знижок в бухгалтерському обліку.

1. *Валовий метод*. Суть його полягає в наступному: дохід від реалізації продукції, робіт, послуг і дебіторська заборгованість записуються на загальну (валову), без знижки, суму виставленого рахунку. Знижки будуть відбиватися тільки в тому випадку, коли оплата зроблена протягом періоду дії знижки. З точки зору авторів, ці знижки треба відображати на дебеті рахунку 704 „Вирахування з доходів”.

2. *Чистий метод*, суть якого полягає в наступному: при первинному продажу дебіторська заборгованість і дохід від реалізації продукції, робіт, послуг записується за вирахуванням знижок, тобто чисті суми, а в ситуації, коли покупець не використовує знижки, з'являється кредитовий рахунок 719 «Інші доходи операційної діяльності».

Деякі західні бухгалтери вважають, що використання чистого методу більш правильне, оскільки він в більшій мірі відповідає принципу обачності: прибутки і активи оцінюються по найменшій з можливих вартостей. Проте, виходячи з правил документообігу та діючих принципів обліку (принцип історичної собівартості), покупець має відображати придбані активи за сумою фактичних витрат зафіксованих в рахунках (рахунках-фактурах), виданих продавцем. Тому, якщо покупець не скористався наданою знижкою, досить проблематичним виглядає відображення збільшення вартості придбання активів. Виходячи з цього, чистий метод відображення знижок з точки зору покупця виглядає недоречним в умовах діючої практики обліку.

Тому більш ретельно розглянемо валовий метод відображення знижок з точки зору кожного з учасників розрахункових операцій. Для наочності наведемо умовний приклад за допомогою якого відобразимо можливу кореспонденцію рахунків з точки зору авторів.

Наприклад. Підприємство „Весна” зі складу відвантажило товари підприємству „Літо” на суму 12 000 грн. з ПДВ на умовах відстрочки оплати

строком на 60 днів. За умовами договору підприємство „Літо” отримує знижку 2 % від вартості товарів, якщо протягом 15 днів сплатить по рахунку продавця. Фактично 50 % суми були сплачені протягом періоду дії знижки. Інша частини по закінченню періоду дії знижки. Собівартість реалізованих товарів складає 8 500 грн.

В табл. 1 наведемо кореспонденцію рахунків з обліку знижок по валовому методу.

Таблиця 1

Кореспонденцію рахунків з обліку знижок по валовому методу

№ п/п	Зміст операцій	Дебет	Кредит	Сума
у підприємства „Весна”				
1	Відвантажені товари підприємству „Літо”	361	702	12 000
2	Відображені податкові зобов’язання з ПДВ	702	641	2 000
3	Списана собівартість реалізованих товарів	902	281	8 500
4	Отримана часткова оплата від підприємства „Літо” в період дії знижки	311	361	5 880
5	Відображена знижка	704	361	120
6	Відкориговані ПДВ методом сторно	702	641	(20)
7	Отримана оплата від підприємства „Літо” по закінченню періоду дії знижки	311	361	6 000
8	Списано на фінансовий результат:			
	собівартість реалізованих товарів	791	902	8 500
	дохід від реалізації	702	791	10 020
	знижка	791	704	120
у підприємства „Літо”				
1	Отримані товари від підприємства „Весна”	281	631	10 000
2	Відображений податковий кредит по ПДВ	641	631	2 000
3	Сплачено частково за придбані товари по рахунку в період дії знижки	631	311	5 880
4	Відкориговане ПДВ методом сторно	641	631	(20)
5	Відкоригована вартість товарів методом сторно	281	631	(100)
6	Сплачено в остаточний рахунок за придбані товари по закінченню періоду дії знижки	631	311	6 000

Таким чином, автори вважають доцільним застосовувати для відображення знижок валовий метод.

ЛІТЕРАТУРА

1. Закон Украины «О налогообложении прибыли предприятий» в редакции Закона Украины от 22.05.97г. №283/97-ВР, с изменениями и дополнениями от 24.12.02 № 349-IV/

2. Закон Украины «О налоге на добавленную стоимость» от 03.04.97г. №168/97-ВР, с изменениями и дополнениями.

3. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 2 "Баланс" (затверджений наказом Міністерства фінансів України № 290 від 31.03.99 р., зареєстровано в Міністерстві юстиції України № 87 зі змінами і доповненнями).

4. Положение (стандарт) бухгалтерского учета 10 "Дебиторская задолженность" (утверждено приказом Министерства финансов Украины № 237 от 08.10.1999 г., зарегистрировано в Министерстве юстиции Украины № 725/4018 с изменениями и дополнениями).

5. Положение (стандарт) бухгалтерского учета 15 "Доход" (утверждено приказом Министерства финансов Украины № 290 от 29.11.99 г., зарегистрировано в Министерстве юстиции Украины № 860/4153 от 14.12.99 г. с изменениями и дополнениями, внесенными приказом Министерства финансов Украины № 131 от 14.06.2000 г.).

6. Положение (стандарт) бухгалтерского учета 16 "Расход" (утверждено приказом Министерства финансов Украины № 318 от 31.12.99г., с изменениями и дополнениями).

7. Лобза И. Учет и налогообложение безнадежных (сомнительных) задолженностей за товары, работы, услуги. // Все о бухгалтерском учете. – 2004. - № 52 (963). – С. 5-11.

8. Лобза И. Безнадежные (сомнительные) задолженности: как их учитывать. // Все о бухгалтерском учете. – 2003. - № 57 (845). – С. 4-10.

9. Лобза И. Просроченные дебиторские задолженности. Особенности учета в 3-м квартале 2004 года. // Все о бухгалтерском учете. – 2004. - № 93 (1004). – С. 23-25.

10. Маляревский Ю.Д., Тютюнник П.С. Финансовый учет: Учебное пособие – Х.: «ИНЖЭК», 2003. – 288 с.